

پوخته‌ی رینووس

Kurdish Orthography:
A Short Introduction

ئاماده‌کردن:

دیاکو هاشمی،

رینوینکاری زمان له وه‌رگی‌پان

له‌سه‌ر بنه‌مای بریاره‌کانی ئه‌کادیمیای کوردی،
کورد ئایتی‌گرووپ، زانستپه‌روه‌رانی کورد، چاوگ و
فه‌رمانگه‌ی ئایتیی کوردستان و
به‌راورد له‌گه‌ئ زمانه‌کانی تر

وه‌شانی ۱

2021-09-25

نووزهن: 2021-10-10

پیشک‌ه‌شه به‌مامۆستایان، خویندکاران،
فیرخ‌وازان و پاژه‌کارانی زمانی کوردی

پیشه کی

پینووس واته یاسا و ریسای چۆنیتی نووسینی وشه و کار له دۆخی جۆربه جۆری وهک تاک، لیکدراو، دارپژراو، چاوگ و گهردان. پینووس ههروهها له شیوهی بهکارهینانی ئامراز و گیرهک دهویت.

زمان بهردهوام له گۆراندایه و ئەم گۆراندانهش زیاتر لهرووی تهکنۆلۆژیا و ئایتیهوه روو دهدهن. زمان دهبیت لهگهڵ ئایتیدا بگونجیریت و دهبیت بۆ کاری بنکه دراوهیی و دیجیتال ئاماده بکیریت.

پینووس بابهتیکێ زمانهوانی یان ریزمانی رهههق نییه تا خال به خال بهو پیوههرانه ریک بخریت، بهلکوو بهشیکی هه ره زۆری ریکهوتنه. بهشیکی له کۆنهوه سه رچاوهی گرتووه و بهشیکیشی نوییه. زمان بهردهوام گۆرانکاری بهسهردا دیت، هه ر بۆیه دهبیت ههول بدهین رینووسهکه مان لهگهڵ ئەو گۆرانکاریانهدا بگونجین.

جاران به دهست دهنوسرا، گرنگ نه بوو بۆشایی نیوان پیتهکان و نیشانهکان که م یان زۆر بن، که سیش بیرى لى نه ده کردهوه، بهلام ئیسته دانان یان دانهانی بۆشاییهک کار دهکاته سه ر زۆر شت.

مالپه رهکانی دنیا به کرتیهک له زمانیکه وه وهرده گپردرینه وه سه ر زمانیکى تر، به کرتیهک دهق و دهنگ دهگۆردرین بۆ یهکتر، به کرتیهک دهقیکی دووردریژت به دهنگ بۆ دهخوینریته وه. هه موو ئەمانه پیوستیان به رینووسیکى یه کدهست و بنه مایه که که به وردی بیرى لى کرابیته وه. دهبیت بیر له وه بکیریته وه که زمانه که له داهاتوودا بتوانیت بۆ زۆر پرۆژهی ئایتی به کار بهینریت. زمان به خوگونجاندن لهگهڵ ئایتی زیاتر دهتوانیت گه شه بستینیت. دهبیت پرس به شاره زایانی بواری ئایتی بکیریت و رای ئەوان له بهرچاو بکیریت.

پینووس له هه موو زمانیکدا کیشهی هه یه و هیچ زمانیکى دنیا نییه که رینووسه که ی مشتومری له سه ر نه بیت. ئەوهی زیاتر کۆمپیوتەر به کار بهینیت باشتر دهزانیت که رینووس چه نده وردبینی دهویت. گرنگ ئەوهیه بۆ یه کلاکردنه وهی رینووس ئاگاداری ئایتی و کوردی بین و هه میشه ئەوه له بهرچاو بگرین.

ئەم رینووسه له سه ر بنه مای بریارهکانی “ئەکادیمیای کوردی”، “زانستپهروه رانی کورد”، “کوردنایتیگرووپ”، “چاوگ”، “فه رمانگه ی ئایتی کوردستان” ئاماده کراوه.

ئامانجی ئەم رینووسه ئەوهیه بتوانیت ئاسانکاری بکات تا له رینووسیکى بیه له نزیکتر ببینه وه و ههروهها بکیریته بنه ما بۆ پرۆژهی وهرگیرانی مه کینهیی و پرۆگرامی چیکردنی هه له گری دیجیتالی.

ئەلفبى

ئ - ا - ب - پ - ت - ج - چ - ح - خ - د - ر - ر - ز - ژ - س - ش - ع - غ - ف - ق - ك - گ - ل - ل - م - ن - ه - و - و - و - ي - ي - ئ .

پروونکردنەوہ:

پیتەکان: ۳۴ پیت.

بزوینەکان: ۸ دەنگ، ۷ پیت + ۱ بزۆکە (ا) كە پیتی بۆ دانەنراوہ.

دوو پیتی (و، ی) ھەم ئەركی بزوین و ھەمیش ئەركی نەبزوین دەگێرن.

لە زمانی کوردیدا، وشەى لیکدراو، لە پلەى یەكەمدا، بەبى ھىچ ناوبەندىك پىكەوہ دەلكیترىت. ئەگەر نەكرا، ئەو كاتە ناوبەند بەكار دەھىتىن. ھەر وەھا، لە ھەموو زمانەكانى دنیادا چونكە وشەى (Alphabet) پىكەوہ لكیتراوہ، ئىمەش ھەر دەنووسىن: (ئەلفبى)، نەك "ئەلفوبى" یان "ئەلف بى".

ھەمزە (ئ):

لەم دۆخانەدا ھەمزە دەسپىنەوہ:

خۆراوا، پۆژاوا، مالاواى

(نەك: خۆرئاوا، پۆژئاوا، مالاواى)

پروونکردنەوہ:

ھەمزە (ئ) لە سەرەتای وشەى بزویندار و لە سەرەتای بېرگەى بزوینداردا دەنووسرىت، وەك (ئاو)، (دەرزىئاژن)، بەلام لە وشەى لىكدراوى وەك ئەمانەدا دەىقرتینىن چونكە ھىچ لە واتاكە ناگۆرىت:

گول + ئاو = گولآو (نەك: گولئاو)

خۆر + ئاو = خۆراوا (نەك: خۆرئاوا)

گۆشتاو، گولآو، ماستاو، پۆژاوا، مالاواى.

نەك: گۆشتئاو، گولئاو، ماستئاو، پۆژئاوا، مالاواى.

ئاوارته (پرزپهر، له ياسابه دهر):

۱. ليونال

ناكریت همزه له وشه ی (ليونال) دا بقرتینین چونکه قورساییی بزوينه که ده که ویتته سهر "ئ" و "ا" و به بی همزه و اتاکه تیک ده چیت، وهک ئه وهیه بلیی (لی و آل)، که ئه ویش هه له یه.

۲. قورئان:

ههروه ها ناكریت همزه له وشه ی (قورئان) دا بسپرینه وه، چونکه و اتاکه ی تیک ده چیت.

هه مزه له کو تاييدا (ئ/ء)

زۆبه ی پیتته کان شیوازی ده ستپیک و کو تايييان جياوازن وهک: (ی/ی: یاری). هه مزه ش به هه مان شیوه ده ستپیک و کو تاييی هه یه: (ئ/ء). هه مزه له راستیدا نیشانه یه که تاييه ت به زمانی عه ره بی، له کاتی پئويستدا به کاری ده هینین، هه ر وهک له سه ره وه باس کرا، هه تا بکریت ده یقرتینین. جاری وایه کو تايييه که شی له شیعریکی کلاسیکی کوردیدا به کار هینراوه، ناچارین هه ر به و شیوه یه به کاری بهینین:

ئه وو ده ل و ئاخری دونیا وه کوو ده ندان و له بت

تاجیری پرووی جیهان لوئو و مه رجانی نییه

سالم

که ئه مری فه رموو ئه و شاهه به (اقرأ)

ئه گه ر فه رمانی قه تله کئ ده لئ نه ء!

قسه ی مایه ی خرۆشی نشاتینه

دوو عالهم نه شه جو شا، له بیه مه نشه ء

مه حوی

۳

پیتی (ر):

(ر) له سه ره تا، ناوه راست و کو تاييی وشه دا وهک خو ی ده نوو سریت:

پاز، گپکان، گر

پروونکردنه وه:

۱. (ر) و (پ) دوو فونیمی جياوازن و له سيستمی يونيکوددا دوو کۆدی جياوازيان ههيه.
۲. له تهختهکلیلی کوردیدا دوگمهی جياوازيان ههيه، سهير دهبيت به دوگمهی (ر)ی ساده بينوسين به لام به (پ)ی گر بيخوينينه وه. هه ر بۆيه دهنگی گری (پ) له سه ره تا و ناوه پراست و کۆتاييشدا دهنوسين.

۴

پیتی (ک):

(ک) به بئ نيشانه دهنوسريت:

خاک، چه ک، پاک

(ته ک: خاک، چه ک، پاک)

پروونکردنه وه:

پيوسته له نيوان دوو پیتی (ک و ک) که = (K)، يه ک بژاره بمينيته وه، ئەمه له زمانه کانی عه ره بی و فارسيسييشدا له بواری ئايتيدا هه ر کيشه سازه. کورد له کۆنه وه نيشانه کانی سه ره (فتحه)، بۆره (ضمه)، ژيره (کسره)ی له ئەلفیبي کوردیدا لابر دووه، هه ره ها پیتی (ک) له سه ره تا و ناوه پراستيشدا هه ر به (ک) دهنوسريت، که وا بيت، له کۆتايی وشه دا ئیتر (ک) به کار ناهينين و ته نها (ک) به کار دهينين و خۆمان يه کلايی ده کهينه وه.

ئمه برياری (کورد ئايتيگروپ) ه که فونت و تهخته کلیلی يونيکودی کوردیيان دروست کردووه و برياره که ش پالپشتی فه رمانگهی ئایتي و ئەکادیمياشی له پشته. هه لبه ت نووسینی ئەمه به کۆمپيوته ر و به شیوه ی دیجیتالی زیاتر پيوه ندی به جوړی فونت و دوگمهی تهخته کلیله وه هه يه.

گرنگيشه کاتيک به دست دهنوسين هه رگيز (ک) به کار نه هينين و پاساويشی بۆ نه هينينه وه که گوايه ئەمه يان کوردیيه و ئەوی تر ناکوردیيه، ئەمه يان جوانی تیدا يه بۆ نووسين و ئەوی دیکه تیدا نييه، هه مووی راهاتنیکی ساده يه، پاش ماوه يه ک نووسینی (ک) له کۆتايیدا پیتی (پاک)

په ياميک بۆ مامۆستايانی ناو پۆل که جاروبار به دست دهنوسن:

تکایه له جیاتیی (ك)ی نیشانهدار (ك)ی سادهی بینیشانه بنوسن.

ه

نه بزویینی (و)، بزویینی کورتی (و) و بزویینی دریژی (وو):

کۆتایی	ناوه پراست	سه رهتا	
پاو	شه و بو	ون	(و w) نه بزویین:
-	کورد	ئومید	(و u) بزویینی کورت:
توو	که رکووک	ئووبا	(وو û) بزویینی دریژ:

پروونکردنه وه:

۱. (و w) نه بزویین:

۲. (و u) بزویینی کورت:

۳. (وو û) بزویینی دریژ:

۱. (و w) نه بزویینه،

هه میسه له سه رهتای وشه یان له گهڵ بزویینیک له ناوه پراست و کۆتایی وشه دا دیت:

ون ، شه و بو ، پاو

وشه، وس، ورچ

(نهک: وشه، وس، ورچ)

۲. (و u) بزویینی کورته، له سه رهتا له گهڵ هه مزه دیت، له ناوه پراست له گهڵ نه بزویین دیت، له

کۆتایی ده رناکه ویت:

ئوستاد **ustad**، خول **xul**، -

۳. (وو ũ) بزوينى دريژه، له سهره تادا له گهڻ هه مزه ديت، له ناوه پراستدا له گهڻ نه بزوين ديت، و له كوتاييدا نه گهر له پيشيدا پيتى نه بزوين بيت هه ميشه (وو)ى دريژه:

نووسين، مه حموود، حكوومهت/حوكوومهت

(نهك: نووسين، مه حمود، حكومهت)

(وو) هه ميشه له كوتايي وشه دا پاش نه بزوين دريژه (وو):

وهكوو، چوو، موو

(نهك: وهكوو، چوو، موو)

تیبينى:

دهنگى دريژى (وو) ههر له كونه وه بريارى له سهر دراوه كه بنوسريت و ئيستاكهش زمانه وانانى گوره و پرؤفيسورانى خاوه نپا و ههروه ها ئه كاديمياش ههر سوورن له سهر به كارهيئانى. ئه مه ريسايه كى زمانى كوردببه و ناييت له بير بكرت.

ئووباهاوردن = رهخه ليگرتن، ئيرادگرتن

۶

دهنگى دريژى (ى î):

سهره تا	ئينجا	ئيبراهيم	ئيسلام
ناوه پراست	بیر	شیر	پیلان
كوتايى ۱	پهتى	كوردى	قهيسه رى
كوتايى ۲	ئاسايى	په مەيى	لادئيبى

پوونكرده وه:

دهنگى دريژى (ى î):

دهنگى دريژى (ى î) له ههر كوئى وشه دا بوو ههر به يهك (ى) دنووسريت، له سهره تادا

له گه ل هه مزه دهنوسریت:

۱. سهره تا، (ئ + ی): ئینجا، ئیبراهیم، ئیسلام

۲. ناوه پراست: بیر، شیر، سینهما، پیلان

۳. کۆتایی (دوو جۆره):

کۆتایی ۱:

کاتیک پیش له (ی آ) دهنگی نه بزوین هه بیئت:

په تی، کوردی، قه یسه ری

(نه ک: په تی، کوردی، قه یسه ری)

کۆتایی ۲:

کاتیک پیش له (ی آ) دهنگی بزوین هه بیئت ناوه بندی (ی) زیاد ده که یین بۆ ئه وهی دوو بزوین به دوای یه کتردا نه نووسرین و به (ی) دهنوسریت:

(ئاسایی asayî)، پاره یی، شنۆیی، لادییی، خۆجایی

به پیی بریاری ئه کادیمیا له وشه ی وهک (په تی، سویدی، چۆپی) که پیش له (ی) دهنگی نه بزوین هاتوه پتیوست ناکات بۆ درێژکردنه وهی دهنگه که بنووسین (په تی، سویدی، چۆپی) چونکه دهنگی (ی) درێژ له ناوه پراستیشدا هه ر به یه ک (ی: میر) دهینووسین. له رسته دا کورت و درێژییه که ی دهرده که ویت:

بژی ئازادی!

تۆ ئازادی.

به ی

پاش نه بزوین دهنگه که درێژه (ئازادی)

وهک جیناوی لکاو دهنگه که کورته. (تۆ ئازادی)

پاش بزوین دهنگه که کورته (به ی)

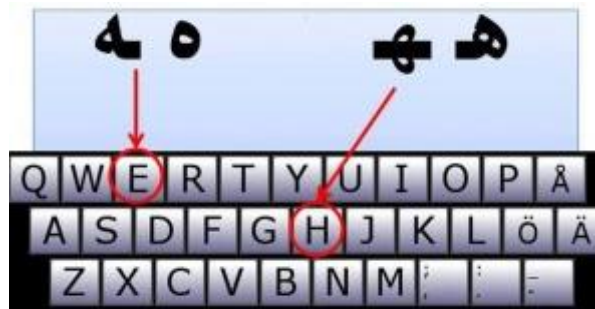
هه موویان به (ی) دهنوسرین.

۷

(ه) له کۆتایی وشه دا:

نابیت (ه) له گه ډ بزویڼی (ه) دا تیځه ډ بکریټ، به تایبه ت له کوټایی وشه دا: ماه (نهک: ماه)، مه ه (نهک: مه ه) به ه به ه (نهک: به به).

شهوقی مه ه و پرووی دلبر که وتونه ته جه دل دیسان "سالم"

پروونکردنه وه:

بو نویسی (ه):

له ته خته کیلی ستانداردی کوردی، دروستکراوی (کوردنایتیگروپ) که له سیستمی مایکروسوفت و هه موو کو مپیوته ره کاندای جیگیر کراوه:

له پیشدا ته خته کیلی کوردی، پاشان: (M) + SHIFT + (H) : ه

چون پیتیکی کوردی به م شیویه دریژ بکه مه وه:

کوردستان

له پیشدا نه و پیتهی که ده ته ویت دریژی بکه یته وه بنوسه، پاشان:

(M) + SHIFT : کوردستان

۸

نامرزی دانه پال (ی):

گرپی ناوی/هاوه ښاوی	وشه	نامرزی	وشه
---------------------	-----	--------	-----

		دانه پال	
كوردى سنه	سنه	ى	كورد
كوردى سنه	سنه	ى	كوردى
سنه يى كوردپه روه	كوردپه روه	ى	سنه يى

پروونكردنه وه:

(ى) ئامرازى دانه پال، ئهركىكى مورفولوژىيانهى ههيه، واته وهك پىتتىك يان وشهيهك ههژمارى بوونى بۆ دهكرىت، فونىمىكه بوونى پىويسته، بۆ نمونه گرىي ناوى يان هاوهلناوى دروست دهكات، هه ر بۆيه ههركىز نابىت بقرتيرىت.

(ى) ناوبه ندى، جياكه ره وهى دوو بزوين:

	بزوين	ناوبه ندى	بزوين
نويه	ه	ي	نى
چيه	ه	ي	چى
كورديه	ه	ي	كوردى
شنويه كان	ه كان	ي	شنوى
خوجيه كان	ه كان	ي	خوجى

پروونكردنه وه:

دوو بزوين به دواى يه كتردا ناووسرىن، ئه گه ر كه وتنه پال يه كتره وه، ئه و كاته ناوبه ندى "ي" دهخه ينه نىوانيان:

بزوين + ناوبه ندى ي + بزوين

۹

(ى) نىسبه ت:

(ى) نىسبه ت له كاتى (درانه پال) دا به يه ك (ى) ده نووسرىت و سى دۆخى هه يه:

۱. ئه گه ر وشه كه به نه بزوين كۆتايى هاتبىت:

هه ولىر + ى = هه ولىرى

ههروهها:

کرماشانی، چه مچه مائی، که رکوکی، مه هابادی

۲. ئەگەر وشه که به بزۆین کۆتایی هاتبیت ناوبه ندی "ی" ده خهینه نیوانیانه وه:

شنۆیی، پاوهیی، سه رگه ئوویی، میراوایی

۳. ئەگەر وشه که به (ی) کۆتایی پی هاتبیت هیچی پی زیاد ناکهین:

سلیمانی: ئاسۆ سلیمانی له وئ دانیشتوو.

ئامیدی: ئاسۆ ئامیدی له وئ دانیشتوو.

۳. ناوی نیسبهت یان درانه پآل، له کوردیدا وا دروست ده بیت:

(ناوی شوین + ی) وهک:

که رکوک + ی = که رکوکی.

له ژیر کاریگه ریی زمانی عه ره بیدا زۆر ناو به شیوازی عه ره بی هاتوونه ته ناو کوردییه وه و

به کار ده هیترین و وا جئ که وتوون که لابردنیشیان نه ئاوه:

ئه مریکی: کوردییه که ی: (ئه مریکا + یی = ئه مریکایی).

ئه فریقی: کوردییه که ی: (ئه فریقا + یی = ئه فریقایی، ئا فریقایی، ئا فریکایی).

فه ره نسی: کوردییه که ی: (فه ره نسا + یی = فه ره نسایی).

هه ندیک نه ته وه هه ن که "ی" وه رناگرن:

کورد، ئه فغان، فارس، عه ره ب، تورک، تاجیک.

هه ندیک نه ته وه ش هه ن هه ر به ناوی و لاته که یان نیسبهت ده درین:

سویدی، چینی، ژاپۆنی.

بۆ دیاریکردنی دۆخی (هاوولاتیتی) ئه وه ئاماژه به (ولات) ده کریت و (ی) زیاد

ده کریت:

عه ره بستانی، عیراقی، چینی، سویدی، ئیرانی، ئه فغانستانی.

۱۰

دوودهنگه (دیفتۆنگ):

دوودهنگه ی وهک (وی، وی) چ له کوردیی ناوه پراست و چ له کوردیی خواروودا پیویست به

پیتی جیاواز ناکات، هەر به دوو پیت دهنوسریت:

له کوردیی ناوه‌راست:

شوین، خوین، جوین، نوین، گوی، توی.

له کوردیی خواروو:

خوین (خوین)، بیستوین (بیستوون)، چوی (چۆن)، دویت (کچ).

۱۱

پیتی "ت"

له هه‌ندیك وشه‌دا كه پیتی (ت) به‌شیک له وشه‌كه‌یه، نابیت بقرتینریت:

ماست، دهست (نهك: ماس، دهس). هه‌روه‌ها:

دهسته‌سر، دهستاودهست، ماستاوچی

(نهك: دهسه‌سر، دهساودهس، ماستاوچی)

به‌پیتی كۆمه‌له‌ی (۳) ی جیناوی لكاو:

رانه‌بردووی تیپه‌ر و تینه‌په‌ر	ین / ن / ن	م / یت / ات، یت
--------------------------------	------------	-----------------

نابیت "ت" بو نمونه له م دوخانهدا له‌بیر بکریت:

دهنوسیت (نهك: دهنوسی)، دهنوسیت (نهك: دهنوسی).

دهکریت (نهك: دهکری)، دهکریت (نهك: دهکریت).

دهخویت (نهك: دهخوی)، دهخوات (نهك: دهخوا).

۱۲

جیناوی نیشانه‌ی وهک (ئه‌م، ئه‌و، ئه‌ف)

ئه‌گه‌ر جیناوی نیشانه، ئاماژه به کات (رۆژ، شه‌و، سال) بکات، پیکه‌وه دهنوسرین، وهک:

ئه‌مه‌رۆ، ئه‌مشه‌و، ئه‌مسال، ئه‌مجار

ئه‌مجار سه‌خته‌ره‌ن زامم جه‌ جاران

چل مدۆ دايم چون گه‌سته‌ی ماران

مه‌وله‌وی

ئېمىشەو ھەم ديسان دەروون پىرخەمەن
ئەساسەى ماتەم جە لامان جەمەن
مەولەوى

بەلام ئەگەر پاش كاتەكە پاشبەندى (ە، ى) بنوسرئىت ئەو جىئاوھەكە جيا دەبىتتەوہ:
ئەم جارە (نەك ئەمجارە)

دروست:

نەمردم من ئەگەر ئەم جارە بى تۆ
نەچم شەرت بى ھەتا ئەم خوارە بى تۆ
نالى

ھەئە:

نەمردم من ئەگەر ئەمجارە بى تۆ
نەچم شەرت بى ھەتا ئەمخوارە بى تۆ

دروست:

ئەم پوژى سالى تازەيە نەورۆزە ھاتەوہ
جەژنىكى كۆنى كوردە بەخۆشى و بەھاتەوہ
پىرەمىرد

ھەئە:

ئەمپوژى سالى تازەيە نەورۆزە ھاتەوہ
جەژنىكى كۆنى كوردە بەخۆشى و بەھاتەوہ

۱۳

وشەى ئىكدراو

وشەى ئىكدراو يان بە يارمەتیی (ناوبەند) يان بى ھىچ ناوبەندىك پىكەوہ
دەلكىن:

۱. به بی ناوبه ند:

رہ شمال: (نہک: رہش مال، رہش مال)

سہ ہول فروش: (نہک: سہ ہول فروش، سہ ہول فروش)

۲. بہ یارمہ تی یه کیک لہم ناوبه ندانہ (ہ، بہ، و، ہو، او):

گولہ گہ نم (نہک: گولہ گہ نم)

جیبہ جی (نہک: جی بہ جی، جی بہ جی)

ہاتو چو (نہک: ہاتو چو، ہات و چو)

شارہ و شار (نہک: شارہ و شار، شارہ و شار)

پشتا و پشت (نہک: پشتا و پشت)

بؤ نمونہی زورتر لہ وشہی لیکدراو پروانہ:

خشتہی وشہ لیکدراوہ کان

۱۴

ژمارہی لیکدراو (ژمارہ + ژمارہ):

ژمارہی لیکدراو کہ پیک ہاتو وہ لہ (ژمارہ + ژمارہ) بہ جیا دہ نووسین چونکہ کاتیک دوورودریژ بن دہ توانن نائوزی دروست بکن، ہەر لہ بہر نہ وہ جگہ لہ ژمارہی ناویتہ نہ بیٹ ہیچ ژمارہ یه کی لیکدراو واتہ (ژمارہ + ژمارہ) پیکہ وہ نانوسین:

(19-11)، ژمارہی ناویتہ:

یازدہ، دوازده، سیزدہ، چوارده، پازده، شازده، حہ قدہ، ہہ ژدہ، نۆزدہ

(99-21)، ئەم ژمارہ لیکدراوانہش بہ جیا دہ نووسین:

(بیست و یهک = ۲۱)، (سی و چوار = ۳۴)، (چل و پینج = ۴۵)

(900-100)، ئەم ژمارہ لیکدراوانہش بہ جیا دہ نووسین:

(یهک سهه = ۱۰۰)، (دوو سهه = ۲۰۰)، (سی سهه = ۳۰۰)

ههر ژماره یه کیش له گه ل (سهه، هزار، میلیۆن، میلیارد و هتد) بئین ههر به جیا ده نووسرئین:

(یهک هزار = ۱۰۰۰)، (دوو هزار = ۲۰۰۰)،

(سی میلیۆن = 3 000 000)، (چوار میلیارد = 4 000 000 000)

...

نموونه ی نووسینی ژماره یه کی گه وره (1 852 344):

یهک میلیۆن و ههشت سهه و په نجا و دوو هزار و سی سهه و چل و چوار

(ژماره + وشه):

به لآم ژماره له گه ل وشه یه کی تر که وشه ی لیكدراو دروست بکات پیکه وه ده نووسرئیت: دوو وشه ممه، پینج شه ممه، مندا لیک یه کسآله. دوو دل، چوار چرا، هزار پئ، چوارتا. شیوازی

شیوازی ژماره کان:

له باری ئاساییدا، شیوازی سی ژماره ی چوار، پینج و شه ش له فارسی و عه ره بیدا پیکه وه جیاوازیان هه یه. هه ندیک جار، فۆنته که خۆی وا دارپژراوه که به کاره یته ر ناتوانیت کاریگه ری له سه ر چۆنیه تی شیوازی ژماره کان بیت. زۆر ته خته کلیل و فۆنتی کوردی له سه ر شیوازی عه ره بیه که دارپژراوه. جیاوازیه کان به گشتی له م خشته یه دا ده بین:

۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	عه ره بی
۰	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	فارسی

۱. ژماره ی بنجی:

یهک، دوو، سی، یازده، دوازه، سیزده، بیست و یهک، بیست و چوار

۲. ژماره ی پله یی (ژماره + م، مین):

یهک + م = یهکه م، دوو م،

یهک: یهکه م، یهکه مین

چوار: چوار م، چوار مین

ئهگەر ژماره گۆتاییه که ی بزوین بیّت، ناوبه ندی ی ده خهینه

نیوانیان:

ژماره + ی + م = نۆیه م، دهیه م، په نجایه م.

س: سییه م، سییه مین.

نۆ: نۆیه م، نۆیه مین.

په نجا: په نجایه م، په نجایه مین.

۳. ژماره ی دابه ش:

دوو دوو، س س، پینج پینج، ده ده.

ئهگهل ئامرازی (به):

یهک به یهک، دوو به دوو، س به س، پینج به پینج.

۴. ژماره ی کهرتی:

(۱/۱۰): ده یهک = یهک له سه ر ده.

(۳/۷): س له سه ر هوت = له هه وتدا س.

(۰۷): له ده دا هوت. (۰ار۴): له سه ددا چوارده.

(۰ار۴): له هه زاردا سه د و چل.

چاؤگ و کاری لیکنراو:

ئەو چاؤگانەى كە كاری لیکنراویان ئى دروست دەكریت چ تیپەر بن وهك (فریدان)، چ تیپهپەر بن وهك (تیكچوون)، یان چاؤگی (گهرمبوون) كە كاری ناتەواوی ئى دروست دەكریت، ئە كاتی گەردانكرندا بەشى دوو مەكەى بەجیا دەنووسریت:

پانه بردوو:

فریدان: فری دەدەم، فری دەدەیت، فری دەدەین.
تیكچوون: تیک دەچیت، تیک ناچیت، تیک دەچن.
گهرمبوون: گهرم دەبیت، گهرم نابیت.

نموونهى تر:

شیتبوون: شیت دەبم، شیت دەبیت، شیت دەبن.
لەدايكبوون: لەدايك دەبم، لەدايك دەبیت، لەدايك دەبن.
جیبه جیگردن: جیبه جی دەكەم، جیبه جی دەكەیت.
(**نەك:** جیبه جی دەكات، جی به جی دەكات، جی به جی دەكات)

ئەمر:

فری بدە، فری مەدە، فری بدەن، فری مەدەن.
تیک بچۆ، تیک مەچۆ، تیک بچن، تیک مەچن.
گهرم ببە، گهرم مەبە، گهرم ببن، گهرم مەبن.

پا بردوو:

فریم دا، فریت دا، فری دا، فریمان داوه، فریمان داوه.
تیک چووم، تیک چوویت، تیک چوون.
گهرم بووم، گهرم نەبووم، گهرم بوون، گهرم نەبوون.

پا بردووی دوور: دوو وشەى كۆتایی پیکهوه دەلكین:

تیک چووبووم، تیک چووبوویت، تیک چووبوون.
گهرم بووبووم، گهرم بووبوویت، گهرم نەبووبوون.

گەردانكردى كاری سادە:

کاری ساده به هاتنی جیناو کهرت نابیت:
خواردن: ده مخوارد، ده یانخوارد، ده تانخوارد
(نهک: دم خوارد، دهیان خوارد، دهتان خوارد)

۱۶

وشه‌ی داریژراو:

وشه‌ی داریژراو ئه‌و وشانه‌ن که به یارمه‌تیی (پیشگر prefix)، (پاشگر suffix) یان هه‌ردووکیان (کونفیکس = confix) وشه‌ی نوئ پی‌ک ده‌هینن، وه‌ک:

به‌هیز، ورده‌ئه، بی‌به‌شی

پیشگر دوو جووره:

۱. ساده: (دا، را، وەر، هه‌ئ، رۆ، ری، پی، تی، ئی، قی، فه و هتد).

۲. ناساده: (پیدا، تیدا، پیرا، تیوه، تیرا، ئیرا، پیوه، پیک، تیک، ریک، ویک و هتد).

با پیشه‌کی ئه‌م سئ چه‌مکانه جیا بکه‌ینه‌وه:

۱. وشه‌ی داریژراو (به‌هیز، مشکۆئه، نه‌خۆشی)

۲. چاوگی داریژراو (داگرتن، هه‌ئگرتن، دابرین)

۳. کاری داریژراو (داده‌گرم، هه‌ئده‌گرین، راده‌که‌م)

۱. گه‌ردانکردن، به‌پیشگری ساده:

(دا، را، وەر، هه‌ئ، رۆ، ری، پی، تی، ئی، قی، فه و هتد).

۱.۱. رانه‌بردوو، تیپه‌ر، تینه‌په‌ر به‌پیشگری ساده پیکه‌وه ده‌نوسریت:

تیپه‌ر:

داکردن: داده‌که‌م، داناکه‌م، داده‌که‌ین، داناکه‌ین.

تینه‌په‌ر:

هه‌ئبوون: هه‌ئده‌بم، هه‌ئنا‌بم، هه‌ئده‌بیت، هه‌ئنا‌بیت، هه‌ئده‌بیت.

۱.۲. نهمر، تیپهر، تیینه پهر، پیکه وه دنوسریت:

داکردن: دابکه، دامه که، رابکه، رامه که.

رابوون: رابه، رامه به، رابن، رامه بن.

۱.۳. رابردوو:

تیپهر: به هاتنی جیناوی لکاو جیا ده بیته وه:

دام کرد، دام نه کرد، دامان بری، دامان نه بری.

تیینه پهر: پیکه وه:

هه ئبوون: هه ئبووم، هه ئبوویت، هه ئبووین.

هه ئنه بووم، هه ئنه بوویت، هه ئنه بووین.

۳. رابردوی دوور:

تیینه پهر، هه مووی پیکه وه:

هه ئبوون: هه ئبووبووم، هه ئنه بووبووم، هه ئبووبووین،

هه ئنه بووبووین.

تیپهر: به هاتنی جیناوی جیا ده بیته وه:

داکردن: دام کردبوو، دام نه کردبوو، دامان کردبوو، داتان نه کردبوو.

تیبینی: نه کادیمیا له م دواییانه دا پیکه وه دنوسینیشی رپیپندراو کرد:

(هه لمکرد، هه لکرد، هه لیکرد)، به لام ئیمه هه ر به جیا دهینوسین، چونکه هه ر له کۆنه وه باو

بووه و بو رینوسیکی یه کدهست یه ک بزاره باشتره تا دوو بزاره.

۲. گهردانکردن، به پیشگری ناساده:

(بیدا، تیدا، پیرا، تیوه، تیرا، لیرا، پیوه، پیک، تیک، ریک، ویک و هتد).

یاسا: له گهردانکردندا به شی دووه جیا ده بیته وه.

۲.۱. رانه بردوو: بهشی دووه می جیا ده بیته وه:

تیپه ر:

پیکه ینان: پیک ده هیتم، پیک ناهینم، پیک ناهینن، پیک ناهینن.
ریکه وتن: ریکه ده که وم، ریکه ناکه وم، ریکه ده که ویت، ریکه ناکه ویت.

تینه په ر:

تیکه چوون: تیکه ده چم، تیکه ناچم، تیکه ده چن، تیکه ناچن.
ریکه بوون: ریکه ده بم، ریکه نابم، ریکه ده بیت، ریکه نابیت.

۲.۲. رابردوو: بهشی دووه می جیا ده بیته وه:

تینه په ر:

ریکه بوون: ریکه بووم، ریکه نه بووم، ریکه بوویت، ریکه نه بوویت.

تیپه ر:

ریکه کردن: ریکه کرد، ریکه نه کرد، ریکه کرد، ریکه یان کرد

۲.۳. نه مر:

ریکه بکه، ریکه مه که، پیک بهینن، پیک مه هیتم.

۲.۴. رابردوو ی دوور:

ریکه کردبوو، ریکه نه کردبوو، ریکه تان کردبوو، ریکه یان نه کردبوو.

تیبینی: ده بیت وریا بین که کاتیک وشه ئه رکی **ناو** ده بینیت پیکه وه

ده نووسریت به لام کاتیک ئه رکی **کاری گه ردانکراو** ده بینیت بهشی

دووه مه که ی جیا ده بیته وه:

ئه وان له سهر **ریکه وتن** زور قسه یان کرد و ئاخری پیکه وه

ریکه که وتن.

"ریکه وتن" ناوه، به لام **ریکه که وتن**، کاری گه ردانکراوه، ریته ووسیان ده بیت جیاواز بیت.

ئەوان گرووپىيان پىك هېنا. (نەك: پىكھېنا).

۱۷

سى پىشگر + چاوك:

كاتىك سى پىشگر (كە لە بارى ئاسايىدا تىكە ئىكن لە پىشگرى بىواتا و وشەى واتادار) لەگەل چاوكىدا دىن، بو ئەوەى وشەكان زور درىژ نەبنەو، دوو پىشگرەكەى بەجيا دەنوسىن و سىيەم پىشگر دەلكىنين بە چاوكەكەو (چ پىشگرەكە بىواتا بىت، چ وشەيەك بىت):
چاوك: پى لى هەلبرىن، دەست لى هەلگرتن، خو تى هەلقورتاندن.
گەردان: پىم لى هەلبرى، پى لى هەلمەبرە، پى لى هەلدەبرن.
دەستى لى هەلگرە، دەستى لى هەلمەگرە.

۱۸

ئامرازى (پى، تى، لى) بەجيا دەنوسرىن:

ئامرازى (پى، تى، لى) ئامازەن بە كەس يان شتى سىيەم:

(بە ئەو) بللى = (بەو) بللى = (پى) بللى.

(بە ئەو) كورت بووئەو و بوو بە (بەو)، ئەوئىش كورت بووئەو و بوو بە (پى).

(بە ئەو) = (بەو) = (پى)

كەوا بىت (پى) لەراستىدا سەربەخۆيە و كورتكراوئەيە.

(تى) و (لى) ش هەر بە هەمان شىو، هەر بۆيە بە شىوئەى سەربەخۆ دەياننوسىن:

پارەم پى نەما. (پارە بە من نەما.)

(نەك: پارەم پىنەما.)

دەستى تى خست. (دەستى خستە ناو ئەو). دەستى خستە ناوى.)

(نەك: دەستى تىخست.)

دەستى لى دا. (دەستى ئە ئەو دا. دەستى لەو دا.)

(نەك: دەستى لىدا.)

ئەمانە كە ئامرازى (پى، تى، لى) يان تىدايە، وا گەردان دەكرىن:

(دهستتیهردان): **دهستی تی وهرده، دهستی تی وهردا.**

(دانپیدانان): **دانی پیداهنیت، دانی پیدانا.**

(سهرئیشیواندن): **سهری لی دهشیوینیت. سهری لی شیواند.**

کاتی جیناوی لکاو دیت، جیا دهبنهوه:

پییم گوت، پییم وت. (نهک: پییمگوت، پییموت.)

لییمان سهند. (نهک: لییمانسهند.)

۱۹

وشه‌ی نافه‌ره‌نگی:

تیکرا، وشه‌ی لیکدراو و دارپیژراو، که بوون به وشه‌ی فهره‌نگی، هه‌موو که‌رته‌کانیان پیکه‌وه بنووسرین، دهسته‌واژه‌ی هاوه‌لکاری و هاوه‌لناوی که هیشتا نه‌بوونه‌ته وشه‌ی فهره‌نگی، که‌رته‌کانیان به جیا و لیک نزیک بنووسرین (نیومه‌ودا semi-space):
چنگ‌له‌سه‌رشان، هه‌رچهند نووسینیشی به شیوه‌ی (چنگ له‌سه‌رشان) به هیچ شیوه‌یک کیشه‌ی نییه.

۲۰

نیشانه‌کانی به‌رده‌وامبوون و ئه‌مر و نه‌ریکردن

ئه‌م فونیم و نیشانانه ده‌لکین به وشه‌کانه‌وه:

ده‌رؤ‌یشت، نه‌ده‌رؤ‌یشت.

هه‌ل‌بگره، هه‌ل‌نه‌گری، هه‌ل‌نه‌فری، دامه‌خه

۲۱

(نه) ی په تکرده وه

(نه) ی په تکرده وه به جیا دهنووسریت:

نه دیم نه دهرؤم، نه ئیوه نه ئیمه هیچمان پی ناکری.

۲۲

کیشهی (د):

(د) ی سهره کیی ئه و وشانه ی به (د) کوئیاییان هاتوه، له کاتی هاتنی "دا" که

پاشگره نابیت بقرتینریت:

له بن بهرددا (نهک: بهردا)،

له ناو ههردددا (نهک: ههردا)

له ههنديک ناوچه دا دهنگی (د) به شیوه یه کی نزيک له (و) بیژه دهکريت، ئه وه تهنیا بیژه کردنیکی ناوچه بییه و له زمانی ئه ده بیدا بیگومان دهنگی (د) ریک وهک خوی ده بیت بیژه بکريت.

ئه حمهد (نهک: ئه حمه و)

قادر (نهک: قایر)

۲۳

(پیشبه ند (preposition):

پیشبه ند دوو جوړه: (ساده و لیکدراو)، نالکینرین به وشه ی پیش و پاش خویانه وه پیشبه ندی ساده:

ئه و به فرؤکه سه فهر دهکات بو کوردستان.

تو له کوی ئه وت بینی؟

پیشبه ندی لیکدراو:

پینووسه که **له سهر** میزه که یه.

کتیبه که **له ژیر** رؤژنامه که یه.

مندالّه که **له ته نیشته** داره که وه ستاوه.
تارا **له پال** دیواره که چاوه ری ده کات.
کۆرپه که **له ناو** بئشکه که یه.
قیان **له گه ل** ته وین چوو بۆ خویندنگه.

روونکردنه وه:

پئشبه ندی لیکدراو له دوو بهش پیک هاتووه، هیچ کامیان به ته نیایی
ناتوانن له و دۆخه دا ئه رکی پئشبه نده که ته واو بکه ن، بۆیه پئویستیان به
یه کتره، بۆ ته واو کردنی ئه رکی پئشبه نده که.

۲۴

(پاشبه ند):

پاشبه ند که جاروبار (پاشگر) یشیان پئ و تراوه، هه ر ئامرازن وه ک (ه، وه، دا، ئ، پا) و
ده لکئیرین به دوای وشه وه، هه ر بۆیه (پاشبه ندی لکاو) یشیان پئ ده وتریت، وه ک:

لئیره دا.

ده چمه سلیمانی.

له که رکوو که وه هاتووم.

ئه و له خو شیدا نازانیت چی بکات.

له مالدئا ئه وم بینی. (نه ک: له مال دا ئه وم بینی.)

ئه و له مالدایه. (نه ک: ئه و له مال دایه.)

له ئامیدیرا به پئیان هات.

له چوارچراوه هاتوون.

به ماله وه رۆیشتووین.

(دهوربه‌ند، لابه‌ند (circumposition):

ئه‌گهر تیبینی ئه‌و پاشبه‌ندانه‌ی سه‌ره‌وه‌تان کردبیت ده‌بینن له پیش
ناوه‌كانه‌وه پیشبه‌ندی (له) نووسراوه. وهك:

له مائدا

له كه‌ركووكه‌وه

هه‌ر كاتیك پیشبه‌ندیك و پاشبه‌ندیك پیکه‌وه بکه‌ونه ئه‌ملا و ئه‌ولای
وشه‌یه‌که‌وه، ئه‌وه پیی ده‌وتریت: (دهوربه‌ند، لابه‌ند (circumposition).

له‌م دۆخانه‌دا پیشبه‌نده‌كان به‌ سه‌ره‌به‌خۆ ده‌نووسرین و پاشبه‌نده‌كان ده‌لکین به‌ وشه‌کانی
پیشیانوه، وه‌کوو:

له‌ کوردستاندا

له‌ کرماشانه‌وه

له‌ کوپوه

له‌ تارانسی

له‌ کوپرا

به‌ ئاسمانه‌وه

تیبینی: جاران به‌م پاشبه‌ندانه‌ ده‌وترا "پاشگر" ئیسته‌ پیمان ده‌وتریت "پاشبه‌ند". ئه‌گهر له
شوینیکدا وشه‌ی پاشگرتان بینی، پیتان سه‌یر نه‌بیت.

٢٥

(ئامرازی لی‌کده‌ر) به‌جیا ده‌نووسرین:

من و تو (نه‌ک: من و تو، منوتو)

تیکۆشه تا خوینت گهرمه. (نه‌ک: تیکۆشه تاخوینت گهرمه.)

یا برۆ یا دانیشه. (نه‌ک: یا برۆ یادانیشه.)

٢٦

کیشه‌ی "بی"، "بی" و "به‌بی":

هەر کاتیگ خاوه ندرایتی له وشه که بسینریتهوه پیکه وه دهنوسریت:

کورپکی بیکه س (نهک: کورپکی بی که س)

بیخانوو، بیباوک، بیپاره (نهک: بی خانوو، بی باوک، بی پاره).

بیئوی دهمکوژیت.

به بی تو ناچم. = بی تو ناچم.

به بی ئازادی ژیان ئەسته مه. = بی ئازادی ژیان ئەسته مه.

۲۷

هاوه لکاری چۆنیه تی:

(هاوه لکاری چۆنیه تی) پیکه وه دهنوسریت:

به هیواشی، به ئەسپایی، به په له (نهک: به هیواشی، به ئەسپایی)

ئهو به جوانی دهدویت.

"به" پیشگره، "به جوانی" هاوه لکاری چۆنیه تییه. پیشگر و وشه که پیکه وه دهنوسرین: به جوانی.

سارا به هیواشی دهنوسیت.

چۆن دهنوسیت؟ - به هیواشی (هیواش).

(به نه رمی softly)

۲۸

ئامرازی (تر، ترین) و وشه ی (تر = دیکه):

"وهفایی"

نیشانه‌ی (تشدید) عه‌ره‌بی

(تشدید) ی عه‌ره‌بی به دووپاتیبوونه‌وه ده‌نووسریت:

(موحه‌مه‌د، نه‌جگار، به‌ننا).

جاری وایه یه‌کیک له پیته‌کان ده‌سوین:

موحه‌مه‌د، محه‌مه‌د، نه‌جگار.

۳۱

کی‌شه‌ی (ده، ئه):

هم له کرمانجی و هم له ئه‌ده‌بیات و ویژه‌ی کۆنی کوردی ناوه‌پاستدا هه‌میشه

"ده" به‌کار هینراوه:

گهر ده‌پرسی من له‌به‌ر چی که‌م ده‌خۆم

من به‌ برسی قه‌ت مه‌زانه غه‌م ده‌خۆم

"نالی"

باشتره له زمانی ئه‌ده‌بیدا شیوه‌ی کۆنی "ده" بپاریزین.

۳۲

(نیومه‌ودا semi-space):

زمانی کوردی زمانیکی لیک‌راوییه، پره له وشه‌ی ساده (باران)، دارپژراو به پیشگر (داهینان،

به‌هین)، به پاشگر (خواردنه‌وه)، به پیشبه‌ند (له کوردستان) و به پاشبه‌ند (لیرده‌دا)، یان گه‌ردان

ده‌کرین (هه‌لم گرت، ده‌ستم لێ دا). پینووسی هه‌موو ئه‌مانه هه‌ر له کۆنه‌وه دیاری کراون،

یاسای خۆیان هه‌یه، یان ده‌لکینرین به یه‌کتره‌وه یان به‌جیا ده‌نووسرین.

له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که یاسا و پینووسی زمانی کوردی تیک نه‌چیت بۆ نووسینی ئه‌مانه هه‌تا

بكریت كه لك له نيومه ودا وهرناگرين مه گهر دؤخىكى تايبه تى كه نووسينه كه نه شياو بيت، يان تهوزيمىكى جيهانى، بؤ نمونه:
(پى دى ئىف PDF) چونكه (سهروشه) سى پى تن (**Portable Document Format (PDF)**)، ههر چەند ئەگەریش بنووسریت (پیدیئىف) هیچ كيشه يه ك ساز ناكات.

۳۳

كيشه ي گورانى (وو) بؤ (ؤ):

نمونه ي وهك (خانوكه م كرى، جوانوكه م ئاو دا.) لادانىكى گوره يه له پىنوس و تىكدانى وشه ي پىكهاته ي وشه ي سه ره كيه، ههر ده بيت بنووسریت:
خانوو كه م كرى. جوانوو كه م ئاو دا.

۳۴

(يه ك، يى ك):

بؤ نووسىنى "يى ك" پاش بزوين باشته كه لك له "يه ك" وهر بگرين، چونكه ئاسانتره له دوو پىتى (يى)، ههروه ها كه متر (ي) دووپات ده بيته وه:

گرمه يه ك (نه ك: گرمه يى ك).

شنۆ يى يه ك (نه ك: شنۆ يى يى ك).

مه هاباد يى يه ك (نه ك: مه هاباد يى يى ك)

۳۵

كيشه ي جىناوى لكاوى تاك و كو:

له كاتى نووسىنى جىناوى لكاودا نابيت پىتى (ي) له بير بكریت. بؤ نه وه گرنه مروف ئاگادارى خشته ي جىناوه لكاوه كان بيت:

كو مه له	تاك	كو		
كو مه له ي ۱	م / ت / ي	مان / تان / يان	قه د +	پا بردووى تىپه ر
كو مه له ي ۲	م / يت / -	ين / ن / ن	قه د +	پا بردووى تىنه په ر

رانه بردووی تیپهپر و تیینه پهپر	ین / ن / ن	م / یت / ات، یت	ده + رهگ +	کۆمه ئه ی ۳
داخوازی	- / ن / -	- / ه / -	ب + رهگ +	کۆمه ئه ی ۴

نموونه:

کاری تیپهپر: کۆمه ئه ی یه که م: (م، ت، ی - مان، تان، یان)

کرین: قهه (کرپ) + جیناو

تاک: کریم، کریت، کرپی (نهک: کرپی)

کۆ: کریمان، کریتان، کرپیان (نهک: کرپیان)

کاری تیینه پهپر: کۆمه ئه ی دوو ه م: (م، یت، x - ین، ن، ن)

فرین: قهه (فرپ) + جیناو

تاک: فریم، فرییت، فرپی

کۆ: فریین، فرین، فرپین

کهوا بیته، کاتیک وشه ی پیش له جیناو، به "ی" کۆتایی هاتبیت، نابیت "ی" جیناو
له بیر بکریت، نمونه ی تر:

چیم وت؟ چیت وت؟ چپی وت؟

چیمان وت؟ چیتان وت؟ چپیان وت؟

۳۶

کیشه ی تیکه لکردنی (ف)، (ف)، (و):

له زمانی کوردیدا پیتی (ف = V) مان هه یه، ده بیت ئه و ناوانه ی له زمانه

رۆژاوا یییه کاندایان تیدایه وهک خوی به (ف) بیاننوسین:

فیکتور هوگۆ (نهک: فیکتور هوگۆ، ویکتور هوگۆ)

فیدیۆ (نهک: ویدیۆ)

فۆلفۆ (نهک: ولو)

ئهرشیف، ئارشیف (نهک: ئهرشیف، ئارشیف)

ئیشا (نهک: ئیوا).

پۆژانی ههفته:

شه‌مه، یه‌کشه‌مه (نه‌ک: یه‌ک شه‌مه)، دوو شه‌مه (نه‌ک: دوو شه‌مه).

دارمیوه‌کان:

داره‌ه‌نار (نه‌ک: دار هه‌نار)، دارمۆز (نه‌ک: دار مۆز)، دارگوپز (نه‌ک: دار گوپز)، دارمیو (نه‌ک: دار میو)

(به پیی) و (به پیی):

به‌جیا: به پیی خۆی چوو بۆ لای دوکتۆر.

پیکه‌وه: به پیی بریاره‌که جیبه‌جیی بکه.

ناوبه‌ندی (و):

هه‌مووان: هه‌مووان: هه‌مووان: هه‌مووان.

له وشه‌ی (هه‌مووان) دا بزویینی (ا) کار ده‌کاته سه‌ر بزویینی دریژی (وو û) و کورتی ده‌کاته‌وه و ده‌یکاته بزویینی کورتی (و u) و ده‌بیته (هه‌موان)، چونکه دوو بزویین پیکه‌وه نانووسرین، ناوبه‌ندی (و) ده‌خه‌ینه نیوانیان و ده‌بیته: هه‌مووان (hemuwan). که چی خه‌لک پییان وایه ئه‌مه‌یه (هه‌مووان hemûan). که‌وا بیته له وشه‌ی (هه‌مووان) دا دوو بزویین به‌دوای یه‌کتردا نه‌هاتوون.

هه‌روه‌ها وشه‌کانی تری وه‌ک هاتووان، پۆیشتوووان، که‌وتوووه، به‌ستوووه به‌هه‌مان شیوه‌ن، واته پیک هاتوون له (ووا uwa).

ناوبه‌ندی دریژ (وو) یان کورت (و)؟

هه‌ندی‌ک وشه‌ی لیکدراو به‌ ناوبه‌ندی وه‌ک (و) پیکه‌وه ده‌لکینرین، وه‌ک: (هیلکه‌ورون، مشتومر، هاتوچۆ، ده‌ستوبرد). کاتی‌ک که ناوبه‌نده‌که پاش بزویین دین ده‌نگه‌که‌ی کورته و کاتی‌کیش پاش نه‌بزویین بین ده‌نگه‌که‌ی دریژه، به‌لام له‌به‌ر

ئەوھى كە ناوبەندمان ھەر بە يەك (و) ديارى كىردوۋە، ھەر بە يەك (و)
دەياننوسىن: (ھاتوچۆ) پىۋىست ناكات لە دۆخى لىكدرادا بنوسىن (ھاتوچۆ)
ھەرچەندە كە نوسىنىشى بە ھىچ شىئەيەك ھەلە نىيە.

(وا) مامەئەى وشەيەكى سەربەخۆى ئەگەئدا دەكرىت:
پىم وا نىيە، پىم وا بوو، وا نەبوو، وا ديارە.
لە دۆخى رانەبردوودا، چونكە "ه" بەتەنيا نانوسرىت، بە ناوبەندى (ب)
دینە تەنىشت يەكترەوہ: واہ

۳۹

كىشەى نوسىنى ناو بە ھاوہئناوہوہ

وہك پىشتىرىش لە بەشى ناوى لىكدرادا روون كراوہتەوہ وشەى لىكدراو كە بە ناوبەندى "ه"
پىكەوہ لىك دەدرىن، پىكەوہ دەنوسرىن، وەك:

گوئەگەنم، مانگەشەوہ

بەلام نايىت ئەو بزويىنى (ه) يە لەگەل بزويىنى (ه) نوسىنى ناو بە ھاوہئناوہوہ تىكەل بكرىت.

(ه) نوسىنى ناو بە ھاوہئناوہوہ

ئەم بزويىنە دەلكىت بە كۆتايىى وشەيەى يەكەم، بەلام بۆشايىى دەبيىت
لەگەل وشەى دووہمەوہ، نموونە:

شەوہ گەرەمەكە (نەك: شەوہگەرەمەكە).

بەفرە زۆرەكە، (نەك: بەفرەزۆرەكە)

كچە جوانەكە، (نەك: كچەجوانەكە)

مندالە بزىوہ جوانە چاوشىنەكە

(نەك: مندالەبزىوہجوانەچاوشىنەكە).

چونکه هاوه لئاوه كان له گه ل وشه كه دا وهك وشه ي ليكدراو هه ژمار ناكريين، بهلكوو پيناسه ي وشه كه دهكهن و ئه گهر پيكه وه بنوسرين دهتوانيت زور دوور دريژ بيته وه.

٤٠

وه لامي پرسيارى فيرخوازان:

ژماره	به م جوړه	نه به م جوړه:
1.	خوراوا	خورئاوا
2.	دهست خوښ!	دهستخوښ!
3.	مه حوى	مه حويي
4.	ههردوو كمان	ههردوو كمان
5.	به سهر چاو	به سه رچاو
6.	پيم وايه پيم وا نييه، پيم وا بوو.	پيموايه
7.	به رانبهر	به رامبهر
8.	وا ده زانم، وام زانى	واده زانم، وام زانى
9.	شه و شاد!	شه و شادا!
10.	كشتوكال	كشت و كال
11.	چوونه ژووره وه (ورود)	چوونه ژووره وه (ورود)
12.	ئوان چوونه ژووره وه.	ئوان چوونه ژووره وه.
13.	له مالدايه	له مال دايه

14.	لانی کهم، لانی زور	لانیکه م، لانی زور
15.	مشتومر	مشت و مر
16.	دام نا، هه تم گرت	دامنا، هه لمگرت
17.	ده خویندریت	ده خویندریت
18.	جوانتر (پلهی بهراورد)	جوان تر (پلهی بهراورد)
19.	پیاویکی تر (پیاویکی دیکه)	پیاویکیتر (پیاویکی دیکه)
20.	له دایکبونت پیروز	له دایکبونت پیروز
21.	ته مه ندریژ بیت.	ته مه ن دريژ بیت.
22.	پوژی جیهانی کریکاران	پوژی جیهانی کریکاران
23.	به خیر هاتی.	به خیر هاتی.
24.	به پی خوی چوو.	به پی خوی چوو.
25.	به پی بهرنامه. (طبق)	به پی بهرنامه. (طبق)
26.	دئاسک	دل ناسک
27.	نییه	نیه، نیه
28.	ناوبه ندی "و" که وشه ی ئیکدراو دروست ده که ن ته نیا به شیوهی "و" ده نووسین نه ک "وو": هاتوچو، ده ستوبرد، مشتومر	هات و چو، هاتوچو
29.	پیشبه ندی ئیکدراو پیکه وه ده نووسرین، چونکه به ته نیا واتاکه ناگه یه نن: له گه ل، له سه ر، له ژیر، له لای، له ته نیش، له کن، له پال. له سه ر میزه که. له پال داره که.	
30.	پویشتبیت، کردبیت، هاتبیت	پویشتبیت، کردبیت، هاتبیت

پاشه کی:

له م دنیای پیشکه وتووهی دیجیتالییه دا، هموو نووسینیک له سه ر بنه مای (0) و (1) و به کو دکر دنه، رینووسی یه کده ست بو تومار کردن و به دوا دا گه رانیان زور پیویسته. ده توان بکرینه بنه مای کاری گه وره تر بو دا هاتوودا. ئەم رینووسه هه ولیکه بو لیکنزیک کردنه وهی هموو ده قه کان، زمان به رده وام ده گوریت، با ئیمه ش به رده وام خومان نووژهن بکه یینه وه.

پوخته‌ی رینووس، وه‌شانی ۱،

2021-09-25

دوایین نوئیکردنه‌وه:

2021-10-04

(رینووسی زمانی کوردی)،

ئیره‌ش به شیوه‌ی سه‌رهیل له بهره‌ستدایه:

[رینووسی زمانی کوردی](#)

[یوخته‌ی رینووس به PDF](#)

diyako.yageyziman.com